

психологічної та психотерапевтичної практики, у яких відбувається взаємодія людини з текстом.

Отже, особливості тексту не всеосяжні детермінанти процесу сприймання, а лише визначають коло параметрів, у межах яких цей процес може розгортатись. Такі параметри завжди бувають тісно пов'язані з суб'єктивними характеристиками читача. Наприклад, при сприйманні текстів, у яких описуються активні дії героїв, швидка зміна подій та вражень, провідним частіше за все буває конативний компонент. Проте ця тенденція реалізується лише якщо читачеві властивий певний рівень чуттєвості, самоконтролю, інтелектуальності та інших рис, які відіграють ключову роль під час сприймання літературних текстів. Отже, хоч цей процес і визначається об'єктивними чинниками, усі вони розкриваються за умови реалізації сукупності суб'єктивних факторів.

Література

References

1. Granik, G. (1979). *Psichologicheskaja Model Processa Formirovanija Umennii* [Psychological Model of the Formation of Skills]. *Voprosy Psichologii*, 18, 64–69.
2. Kamenskaya, O. (1990). *Text i Kommunikatsija* [Text and Communication]. Moscow: Vysshaya Shkola.
3. Leontyev, A. (2003). *Osnovy Psiholingvistiki* [Fundamentals of Psycholinguistics]. Moscow: Smysl.
4. Pashkovsky, V., Piotrovskaya, V., Piotrovsky, R. (2009). *Psichiatricheskaja Lingvistika* [The Psychiatric Linguistics]. Moscow: Librocom.
5. Rubo, I. (1998). *Psichologicheskij Analiz Strategii Chteniya Nauchnogo Texta* [Psychological Analyses of the Strategies of Scientific Text Reading]. Moscow.

Жанна Вірна

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
annavirna@mail.ru

ОБРАЗ «ПОЛІТИЧНОГО КОНФЛІКТУ»: СЕМАНТИЧНІ УНІВЕРСАЛІ ОЦІНЮВАННЯ В ІНДИВІДУАЛЬНІЙ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Received March, 23, 2014; Revised March, 28, 2014; Accepted April, 20, 2014

Анотація. У статті конкретизовано концептуально-методологічні аспекти вивчення образу політичного конфлікту в межах психосемантичних засобів індивідуальної свідомості студентської молоді. Окреслено центральні положення щодо структуризації сфери свідомості у вигляді образу світу як інтегрованого образу усіх сукупностей діяльності людини, які вона актуально реалізує як суб'єкт індивідуальної активності. Отримані результати семантичної репрезентації понять «політичного конфлікту» та «реального політичного конфлікту» досліджуваних студентів методом знаходження семантичної універсалії сукупності стійких і схожих оцінок дає змогу виділити такі його значущі ознаки: модель суб'єктивного образу

«політичного конфлікту» складають такі параметри як «раціональний», «відкритий», «активний», «небезпечний»; модель суб'єктивного образу «реального політичного конфлікту» складають такі параметри як «суперечливий», «агресивний», «аморальний», «закритий». Досліджені семантичні конструкти образу «політичного конфлікту» та образу «реального політичного конструкту» суттєво відрізняються між собою, що пов'язано з особливостями зміни ставлень студентів до змісту політичного конфлікту у зв'язку з реальним когнітивно-емоційним навантаженням у переживанні реальних політичних колізій сьогодення.

Ключові слова: *індивідуальна свідомість, образ світу, семантичні універсалії, образ «політичного конфлікту», образ «реального політичного конфлікту», студентська молодь.*

Virna, Zhanna. The Image of Political Conflict: Evaluation Semantic Universals in Students' Individual Mind.

Abstract. The paper is focused on the study of the political conflict image from the perspective of psychosemantics. The integral psychosemantic approach to the political conflict allowed establishing semantic universals viewed as students' evaluation of the conflict's image. Among the parameters were active, dangerous, open, rational, moral, close, aggressive, etc. The results of the students' semantic space study through the semantic differential showed that the semantic constructs of "political conflict" image as reflected in the minds of the students, and "real political conflict" image are different, since the reality is able to change their cognitive interpretation and emotional attitude.

Keywords: *individual mind, world image, semantic universals, political conflict image, real political conflict image, student youth.*

Вирна Жанна. Образ «политического конфликта»: семантические универсалии оценки в индивидуальном сознании студенческой молодежи.

Аннотация. В статье конкретизировано концептуально-методологические аспекты изучения образа политического конфликта в пределах психосемантических средств индивидуального сознания студенческой молодежи. Определено центральные положения относительно структуризации сферы сознания в виде образа мира как интегрированного образа всех совокупностей деятельности человека, которые он актуально реализует как субъект индивидуальной активности. Полученные результаты семантической репрезентации понятий «политического конфликта» и «реального политического конфликта» исследуемых студентов методом нахождения семантической универсалии совокупности стойких и похожих оценок, позволяет выделить такие его значимые признаки: модель субъективного образа «политического конфликта» составляют такие параметры как «рациональный», «открытый», «активный», «опасный»; модель субъективного образа «реального политического конфликта» составляют такие параметры как «противоречивый», «агрессивный», «аморальный», «закрытый». Исследуемые семантические конструкты образа «политического конфликта» и образа «реального политического конфликта» существенно отличаются друг от друга, что можно объяснить особенностями изменения отношения студентов к содержанию политического конфликта в силу реальной когнитивно-эмоциональной нагрузки в переживаниях реальных политических коллизий сегодняшнего дня.

Ключевые слова: *индивидуальное сознание, образ мира, семантические универсалии, образ «политического конфликта», образ «реального политического конфликта», студенческая молодежь.*

Вступ

Проблема конфлікту і в загальній, і в соціальній та політичній психології залишає посідати одне з провідних місць у методологічному аспекті його вивчення. Добра прикладна досліджуваність цього психологічного феномену не обмежує нові обрії його інтерпретацій, адже тяжкі наслідки соціально-

економічного редукціонізму в сучасній політиці, а також потреба врахування психологічних чинників у соціальних конфліктах, і політичних зокрема, потребують подальшого вдосконалення їх психологічного тлумачення.

З огляду на політичну ситуацію, яка склалася в нашій країні, посилена увага до феномену «політичного конфлікту» виправдана. На сьогодні наявність значної кількості робіт із вивчення політичного конфлікту в політології, соціології, політичній, соціальній та військовій психології, не вичерпує його досконалої інтерпретації (Aktualnye 1982; Vasylenko 1993; Tradytysiini; Cottam 1986). Тому вважаємо правомірним дослідження образу «політичного конфлікту» з боку його психосемантичної репрезентації в індивідуальній свідомості студентської молоді, яка, на нашу думку, на сучасному етапі визначає пріоритети когнітивної парадигми: вивчення образу у всіх його різноманітних і багатоманітних зв'язках із людиною, її інтелектом і розумом, зі всіма ментальними та пізнавальними процесами, що нею здійснюються, і з тими механізмами і структурами, що лежать в їх основі.

Мета статті – конкретизувати концептуально-емпіричні аспекти вивчення образу «політичного конфлікту» в межах психосемантичних аспектів індивідуальної свідомості студентської молоді.

Методи дослідження

У дослідженні використано такі методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, систематизація наукової літератури); емпіричні (бесіда; тестування з використанням модифікованого варіанту методики семантичного диференціалу «Образ життя» В. Серкіна); методи математичної статистики (метод знаходження семантичної універсалії сукупності стійких і схожих оцінок поняття).

Вибірку дослідження склали студенти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (n=38) віком 20–23 роки.

Процедура дослідження та обговорення результатів

Визначення політичного конфлікту як гострої формальної суперечності, яка виникає між країнами або коаліціями країн у будь-яких сферах їх діяльності, демонструє його поширення на взаємні інтереси, цілі та потреби учасників конфлікту. Вирішальним чинником прийняття рішень у процесі політичного конфлікту є образ конфліктної ситуації, який із психологічного погляду вирішальний у прийнятті політичного рішення, тобто образ «політичного конфлікту» у найпростішому вигляді можна проінтерпретувати як реальність, котра впливає на реальність політики. Головні дослідження теорії іміджу, які започаткував у прикладному політико-прикладному вимірі М. Котам, ґрунтуються на ідеях когнітивної психології. Дослідник стверджує, що поведінка людини зумовлена її перцептивними характеристиками, що в комплексі з інтересами та особливостями категоризації ситуації визначає поведінку індивіда (Cottam 1986). Саме тому соціалізацію слід трактувати як процес структуризації сфери свідомості людини, який в усій гаммі соціального навантаження складає *образ світу*.

Свідомість людини визначається її суспільним буттям, реальними процесами життя людей, системою діяльностей, що змінюють одна одну, і в яких відбувається перехід об'єкта в його суб'єктивну форму – образ, а також перехід в об'єктивні продукти. Виокремлення особливої «особистісної» діяльності й аналіз суспільної й індивідуальної свідомості дали змогу О. Леонтьєву створити конкретно людську теорію свідомості, де він розрізняє три відносно самостійні складники – чуттєва тканина, значення та особистісні смисли (Leontyev 1975). Цікаве продовження розроблення проблеми структури свідомості знаходимо в теорії В. Зінченка, який доповнив зазначені чуттєву тканину, значення та смисл, біодинамічною тканиною, яка має дворівневу структуру: буттєвий шар формується біодинамічною та чуттєвою тканиною, а рефлексивний – значенням і смислом (Zinchenko 1991). У доробках А. Петровського знаходимо визначення свідомості як вищого рівня психічного віддзеркалення і саморегуляції, властивого лише людині як суспільно-історичній істоті (Petrovsky 1982). Загалом свідомість – безперервна змінна сукупність чуттєвих і розумових образів, які безпосередньо з'являються у внутрішньому досвіді особистості і спрямовують її практичну діяльність (Petrovsky 1990: 368-370).

Поділ свідомості на рівні дає змогу розглядати індивідуальну та суспільну свідомість. Так суспільна свідомість – продукт духовного розвитку суспільства, представленням його соціального, економічного і політичного буття, а індивідуальна свідомість є відображенням індивідом суспільного буття та його місця в ньому. Свідомість індивіда відображає його духовний світ, через призму якого він взаємодіє із суспільною свідомістю та суспільним буттям. Між індивідуальною та суспільною свідомістю існує тісний взаємозв'язок. Свідомість породжується і формується як «психологічний механізм» включення індивідуального буття в життя суспільства, і водночас суспільного буття в життя індивіда. Засвоєння досвіду окремою людиною, що триває впродовж усього життя, озброює її комплексом суттєвих уявлень про оточуючий світ та саму себе. Загальна теза, що розробляється у працях багатьох психологів з даної проблеми, стверджує, що «головний внесок у процес побудови образу предмету чи ситуації роблять не окремі чуттєві уявлення, а образ світу загалом» (Smirnov 1985: 15).

Образ – це повноправна одиниця психічного. Його можна трактувати як певну інформаційно-енергетичну одиницю індивідуальної свідомості. Образ, що безпосередньо переживається, виводить суб'єкта на усі потенційні контакт його із багатовимірною реальністю, поглиблюючи взаємовідношення людини із світом. Образ – головна форма існування і індивідуальної, і групової свідомості, невід'ємний компонент актуальної свідомості й самосвідомості. Однак категорія образу найбільш наближена до реалізації таких базових понять, що відповідають відображувальній та регулювальній функціям психіки. Рівень регулювання, завдяки збереженню сенсорної якості і, відповідно, аспекту безпосереднього відображення, поглиблює контакт людини з реальністю і підводить до виокремлення «існування індивідуальних світів» (Leontyev 1975).

Така «особистісна прив'язка» психічного образу людини ще раз доводить, що чуттєва тканина, значення, особистісний смисл як компоненти індивідуальної

свідомості виконують роль ланки, що пов'язує психологію пізнавальних процесів із психологією особистості. Лише на цьому шляху можливе пояснення того, як і чому і для чого у свідомості конкретної особистості, що взаємодіє зі світом, виникає образ певного виду та змісту, серед яких бачимо й «образ політичного конфлікту».

Переважно розуміння політичного конфлікту трактують як загострення політичних суперечностей між гілками влади, політичними «таборами», партіями або як результат підвищення рівня криміналізації державно-управлінських процесів у певних регіонах переважно засобами інформаційного тероризму. Ще одним фактором, що викликає напруження у стосунках між країнами й націями є мілітаризм – державна ідеологія, спрямована на виправдання політики постійного нарощування військової потужності держави, і одночасно із цим, допустимості використання військової сили під час вирішення міжнародних і внутрішніх конфліктів. З огляду на складність сьогоденної політичної ситуації в Україні, а саме перебування її соціально-економічної системи у політичному конфлікті, який набув просторової масштабності через конфлікт легітимності влади та її невизнання, цікавим є дослідження його індивідуальної інтерпретації у свідомості молодих людей.

Різноманітність тлумачення політичного конфлікту знаходить свої специфічні ознаки в індивідуальній свідомості людини, тому логіка побудови емпіричної програми вивчення психосемантичної репрезентації образу політичного конфлікту стосувалась оцінювання таких понять, як «політичний конфлікт» та «реальний політичний конфлікт».

Діагностичні можливості методики семантичного диференціалу «Образ життя» дають змогу це зробити, але спочатку стимульний ряд методики був модифікований, а саме був зменшений (із 45 прикметників було залишено 27): прикметники, які визначають характеристики діяльній і побутової та індивідуально-психологічної сфери були виключені. Основну базу стимульного ряду склали прикметники, які є характеристиками соціально-психологічного, інформаційного та культурно-історичного середовищ. На нашу думку, такий варіант стимульного ряду оцінювання є найоптимальнішим варіантом. А підтверджуючим положенням цьому можна вважати твердження, що структура образу будь-якого поняття детермінована образом світу та планом реальних взаємодій людини в ньому, що добре відображає специфічний внутрішній момент діяльності, у якому певною мірою зконцентровані особистісні механізми адаптації, саморегуляції та поведінки. Звідси стає зрозумілим питання подвійного функціонально-динамічного процесу діяльності: один – іде від суб'єкта до об'єкта, а другий – від об'єкта до суб'єкта. Тобто діяльність здійснюється за логікою зовнішнього предмета («зовнішні причини діють засобом внутрішніх умов») і за специфікою внутрішнього предмету («внутрішнє (суб'єкт) діє через зовнішнє і тим самим себе змінює»).

Побудова семантичного простору понять «політичний конфлікт», та «реальний політичний конфлікт» дає змогу виміряти їх прагматичне або конотативне значення. Конотативним є той вид значення, який є характерний для

станів, що слідує після сприймання символу – подразника і передують осмисленим операціям із символами. Прагматичне значення – це поведінкова реакція на слово, котре умовно-рефлекторно пов'язане із загальною реакцією на об'єкт, що позначений цим словом, тобто психологічне значення ідентифікується із репрезентативними опосередкованими процесами. Воно відображає єдність смислу та його емоційної оцінки. Таке розуміння значення ставить його у залежність від індивідуального знання та досвіду. Найбільш близьким аналогом конотативного значення (за операціональною, але не теоретичною підставою) з поняттєвого апарату вітчизняної психології є нерозчленований особистісний смисл і афективне забарвлення. Отже оцінка значень є оцінкою досвіду індивіда, яка ставиться за низкою параметрів, що відповідають узагальненим якостям досвіду. Така процедура реєструє так чи інакше організовані, так чи інакше функціонуючі сліди взаємодії суб'єкта з об'єктами світу, і така фіксація відбувається в ставленні до цих об'єктів – у спеціальних конструктах – семантичних просторах.

Стимулом для оцінювання понять «політичний конфлікт» та «реальний політичний конфлікт» виступили попарні визначення – прикметники, які позначають протилежні характеристики. Простір шкали між протилежними значеннями сприймається тими, хто досліджується, як неперервний континуум градації вираження значень, який переходить від середньої нульової точки до різного ступеню однієї чи протилежної їй ознаки. Усі оцінки поняттям-стимулам, які було надано респондентами, було переведено в бали: +3 (-3) – сильно; +2 (-2) – середньо; +1 (-1) – слабо; 0 – нейтрально.

Це дає змогу оцінити кожне поняття як точку в семантичному просторі. Положення точки характеризується спрямованістю від початку координат і віддаленістю від початку координат. Спрямованість від початку координат розкриває якісну характеристику поляризації ознаки. Віддаленість від початку координат показує її кількісну характеристику та інтенсивність. Із цього випливає: чим довший є вектор віддаленості точки семантичного простору від нейтральної позиції шкали, тим інтенсивніша реакція і значущість оцінки поняття досліджуваним.

Обробка результатів дослідження відбувалася методом знаходження *семантичної універсалії* сукупності стійких і схожих оцінок – це перелік виділених для даного стимулу координат (оцінок за шкалами), які однаково значимо оцінюються більшістю однорідної групи досліджуваних. Так проводять підрахунок частоти прояву певної ознаки в групі досліджуваних. Висока частота засвідчує про значущість (на випадковість) представленості даної ознаки в свідомості досліджуваних. Було використано прикладне правило: обробка результатів зводиться до вибору ознак оцінюваного об'єкту, які названі не менш чим 75 % досліджуваних. Сукупність таких ознак – семантична універсалія оцінюваного об'єкта.

Обробка отриманих даних щодо семантичної репрезентації образу «політичного конфлікту» досліджуваних студентів методом знаходження *семантичної універсалії* сукупності стійких і схожих оцінок, дає змогу виділити такі його значимі ознаки.

Модель суб'єктивного образу «політичний конфлікт» складають такі параметри – раціональний (2,47), відкритий (2,33), активний (2,15), небезпечний (1,98), які вміщують характеристики соціально-психологічного середовища (раціональний, активний), інформаційного середовища (відкритий) та культурно-історичного середовища (небезпечний). Зазначені параметри суб'єктивного оцінювання образу «політичного конфлікту» досліджуваних студентів характеризують їх «раціональну відкритість» щодо входження в різноманітні групи спілкування і внутрішньогрупових відносин, що виражає відкрите ставлення до джерел інформування людини, їх достовірності та значущості для неї; ознака «небезпечний» пов'язана зі сформованим ставленням до соціально-економічних умов розвитку держави та політичної системи в умовах конфлікту.

Модель суб'єктивного образу «реальний політичний конфлікт» складають такі параметри – суперечливий (2,77), агресивний (2,75), аморальний (2,55), «закритий» (2,18). Семантичні конструкти образу «реального політичного конфлікту» як «суперечливий» стосуються соціально-групових ознак ставлення до соціальних груп та персональних позицій у них; конструкти «агресивний» і та «аморальний» стосуються соціально-економічних умов розвитку держави й політичної системи; а конструкт «закритий» має ставлення до інформаційних джерел, їх технологічної новизни, достовірності та значущості.

Висновки

Досліджені семантичні конструкти образу «політичний конфлікт» та образу «реальний політичний конструкт» суттєво відрізняються між собою, що виражено в полярній фіксації стимулів оцінки. Вважаємо, що в цьому разі, такі відмінності пов'язані з особливостями зміни ставлень студентів до змісту політичного конфлікту у зв'язку з реальним когнітивно-емоційним навантаженням у переживання реальних політичних колізій, які відбуваються в Україні. Перспективами цього дослідження є розширення меж його проведення в різних вікових і соціальних групах.

Література

References

1. Aktualnye Problemy Deyatelnosti Mezhdunarodnykh Organizatsii. (1982). [Key Issues of International Organizations Activity] G. Morozov, Ed. Moscow: Mezhdunarodnye Otnosheniya.
2. Vasylenko, A. P. (1993) Viiskovo-politychnyi konflikt – meta chy zasib polityky. [Military political conflict – A goal or means of politics] *Politychna Dumka*, 4, 6-12.
3. Zinchenko, V. P. (1991). Miry soznaniya i struktura soznaniya. [Worlds of mind and structure of mind]. *Voprosy Psikhologii*, 2, 15–34.
4. Leontyev, A. N. (1975). Deyatelnost'. Soznaniye. Lichnost. [Activity. Mind. Personality]. Moscow: Politizdat.
5. Petrovsky, A. V. (1982). Lichnost. Deyatelnost. Kollektiv [Personality. Activity. Collective]. Moscow: Pedagogika.
6. Psihologiya. Slovar (1990). [Psychology Dictionary], A. Petrovsky, M. Yaroshevsky, Eds. Moscow: Politizdat.
7. Serkin, V. P. (2004). Metody Psihosemantiki. [Methods of Psychosemantics]. Moscow: AspektPress.

8. Smirnov, S. D. (1985). *Psihologiya Obraza: Problema Aktivnosti Psikhicheskogo Otrazheniya*. Moscow: Moscow University Publishers.
9. Traditional Interstate and Internal Conflicts in Post-Bipolar System of International relations [Electronic resource]. Retrieved 14.04.2014 from <http://www.cirs.kiev.ua/index.php?cmd=index/Page&page=0303a>.
10. Cottam, M. (1986). *Foreign Policy Decision-Making: The Influence of Cognition*. Boulder: Westview.

Serhii Zasiakin

Lesya Ukrainka Eastern European National University
s.zasyekin@gmail.com

LITERARY TRANSLATION UNIVERSALS: A PSYCHOLINGUISTIC STUDY OF THE NOVICE TRANSLATORS' COMMON CHOICES

Received March, 15, 2014; Revised April, 4, 2014; Accepted April, 14, 2014

Abstract. The paper outlines the study of translation *S*-universals and is based both on the psycholinguistic model of literary translation, which combines two approaches to language organization in today's neuroscience – cognitivism and connectionism, and on the experimental data that demonstrate its validity. A free word association test was used to identify a translator's cognitive style as a universal tendency determining his linguistic choice. This psycholinguistic tool helped explore the ways how the meaning of the original text was reconstructed in the target text by the selected group of novice translators. A quantitative content analysis and psycholinguistic text analysis were applied for the purpose of studying the correlation between specific textual features of authors and those of the translators. As the empirical study showed, the *S*-universals maintain the status of common strategies depending on translator's cognitive style. A 'think aloud protocol' (TAP) analysis was used to explore the ways in which the meaning of the original text was reconstructed in the target text by the novice translators. A content analysis and psycholinguistic text analysis were applied for the purpose of studying the correlation between specific textual features of authors and those of translators. The results of the empirical study showed that the observed *S*-universals, while maintaining the status of common strategies, clearly depend on translator's cognitive style (analytical or synthetic), and his dominant channel (visual, auditory, kinesthetic) of source text perception.

Key words: *translation, psycholinguistic model, translation universal, translator's cognitive style, dominant channel of perception.*

Засєкін Сергій. Універсалії в художньому перекладі: психолінгвістичне дослідження спільних рішень перекладачів-новачків.

Анотація. Стаття висвітлює психолінгвістичний підхід до розуміння перекладацьких *S*-універсалій. Автор робить спробу продемонструвати їхню важливість та вплив на діяльність перекладача в контексті психолінгвістичної моделі художнього перекладу. Вона ґрунтується на двох парадигмах нейронауки – конекціонізмі та когнітивізмі. Вільний асоціативний експеримент має на меті встановити когнітивний стиль перекладачів. Конент-аналіз та психолінгвістичний аналіз сприяли встановленню кореляції текстових рис тексту оригіналу та